

Notitie

Beleid kunstgrasvelden 's-Hertogenbosch

20 Mei 2009

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	3
2. Inleiding	4
3. Huidige situatie	4
Voetbal	4
Hockey	5
Tennis	5
Korfbal	5
Verlichting	5
4. Sportbeleid “Kracht van de stad”	5
5. Waarom kunstgras	5
Bespelingscapaciteit	5
Multifunctioneel gebruik	6
Ruimere openstelling sportpark	7
Ruimte besparing	7
Kostenvergelijking kunstgras - natuurgras	7
Milieuaspecten kunstgras	8
Voor- en nadelen samengevat	8
6. Beleidslijnen aanleg kunstgrasveld	9
Criteria aanleg	9
Verlichting kunstgrasveld	10
Voetbal	10
Hockey	10
Overige sport	10
Uitbreiden kleedaccommodatie	10
Huur kunstgrasveld	11
7. Conclusie	11

1. Samenvatting

Kunstgras heeft zich in een korte tijd ontwikkeld als vervanger van natuurgras. In eerste instantie heeft het een plaats verworven binnen de hockeysport. De laatste jaren heeft ook kunstgras bij diverse andere sporten, zoals tennis, korfbal, rugby zijn intrede gedaan. Na de goedkeuring door de KNVB van het gebruik van kunstgras voetbalvelden is de ontwikkeling van kunstgras in een stroomversnelling geraakt.

Tegenover de hogere aanlegkosten van kunstgrasvelden staan de voordelen zoals de meer veelzijdige en multifunctionelere gebruiksmogelijkheden, de hogere gebruiksintensiteit, mindere weersafhankelijkheid en eventuele ruimtewinst. Toepassing van kunstgras biedt de mogelijkheid tot een optimaal gebruik van de aanwezige schaarse ruimte. Kunstgras kan door deze voordelen dan ook een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van "sportpunten" in de gemeente. Om die reden is er in de onlangs vastgestelde sportvisie "De sportieve kracht van de stad", ruim baan gevraagd voor de toepassing van kunstgras.

Om een kunstgrasveld optimaal te kunnen benutten voor zowel wedstrijden als trainingen is een goede verlichting van het veld noodzakelijk. We stellen daarom dat de trainingsveldverlichting onverdeeld deel uit maakt van de sporttechnische uitrusting van een kunstgrasveld en de gemeente de verlichting samen met het veld aanlegt.

Een kunstgrasveld heeft kan vanuit het oogpunt van belastbaarheid in principe de capaciteit van 2 tot 3 natuurgrasvelden vervangen.. Kunstgras kan dus bijdragen aan optimalisatie of areaal uitbreiding voor de sport.

Om de optimale gebruiksmogelijkheden van kunstgras volledig tot zijn recht te laten komen is een belangrijke rol voor de verenigingen weggelegd. Dit betekent dat er alleen dan kunstgras wordt aangelegd indien het kunstgrasveld ook voor andere sport- en bewegingsactiviteiten gebruikt gaat worden. Van de verenigingen wordt een flexibele houding gevraagd en het medegebruik van het complex door niet verenigingsleden te stimuleren zodat de voorzieningen ook gebruikt worden voor onderwijs- en buurt- en wijk sportactiviteiten. Hierover worden vooraf afspraken gemaakt met de hoofdgebruiker van het sportcomplex, zijnde de vereniging.

2. Inleiding

De ontwikkeling van kunstgras is de afgelopen jaren in een stroomversnelling gekomen. De eerste kunstgrasvelden dateren al van de jaren 80 van de vorige eeuw. Vooral binnen de hockeysport is het gebruik van kunstgras in de afgelopen twee decennia zodanig gemeengoed geworden dat het beoefenen van hockey zonder kunstgras al niet meer denkbaar is. De ontwikkeling van kunstgras gaat snel en beïnvloed ook de ontwikkeling van de sport zelf. Zo heeft b.v. de introductie van het "volkunststof waterveld" in het hockey gezorgd voor een verhoging van het speltechnische niveau.

De laatste jaren is de voetbalsport, in Nederland absoluut de grootste gebruiker van natuurgras sportvelden, enthousiast gemaakt voor het spelen op kunstgras.

De doorbraak kwam nadat de FIFA het voetbal op gekwalificeerd kunstgras toestond en vervolgens de KNVB de zgn. 'Rubber infill' kunstgrasmat goedkeurde voor voetbalwedstrijden tot en met de hoofdklasse van het amateurvoetbal en het betaald voetbal. Voetbalclubs zetten het kunstgrasveld graag in voor hun trainingen en de wedstrijden van de jeugd, maar ook het spelen van wedstrijden van eerste teams op kunstgras neemt schoorvoetend toe.

Naast hockey en voetbal wordt kunstgras ook bij andere sporten in toenemende mate toegepast. Tennis en korfbal maken al veelvuldig gebruik van kunstgras en in het buitenland zijn er ook al rugbyclubs die op kunstgras spelen (in Nederland nog niet). De voordelen van kunstgras ten opzichte van natuurgras zijn zodanig dat de vraag naar kunstgras in de toekomst alleen nog maar meer zal toenemen. Het geheel verdwijnen van natuurgrasvelden is bij het voetbal nog niet direct aan de orde. Vooral om financiële, organisatorische, maar ook "emotionele" redenen zal de voetbalsport de komende jaren, naast het kunstgras, ook nog graag gebruik blijven maken van "echt" gras.

3. Huidige situatie.

Voetbal

's-Hertogenbosch was een van de eerste gemeenten waar een vorm van kunstgrasgebruik voor voetbalvelden werd toegepast. In 1989 werd op het voetbalcomplex De Saren voor de v.v. Wilhelmina een zand-ingestrooide kunstgrasmat aangelegd. Kunstgras werd op dat moment in de voetbalwereld nog weinig toegepast. Deze zand-ingestrooide velden waren speltechnisch gezien echter niet geweldig geschikt voor het voetbalspel. Deze mat is daarom in de praktijk alleen voor trainingen en wedstrijden voor de allerkleinsten ingezet.

In 1990 werd, mede door een subsidie van het Ministerie van VWS, door de gemeente een zgn. Grassmasterveld aangelegd op het BVV-complex in het sportpark De Vliert. Het betrof een pilot waarbij een kunstgrasvezel gecombineerd werd met natuurlijk gras. Dit type veld kon dubbel zo intensief bespeeld worden dan een normale grasmat met behoud van alle speltechnische kenmerken van gewoon gras. We noemen dit type veld; WETRA velden (Wedstrijd – trainingsvelden). Later zijn er bij de v.v. CHC nog twee andere type WETRA-velden aangelegd. Zowel het zand-ingestrooide veld bij VV Wilhelmina als het wetraveld bij BVV zijn beide recentelijk vervangen door een nieuw type rubber-ingestrooid kunstgrasmat. Dit type kunstgras benadert de speltechnische kenmerken van echt gras zeer dicht. Alle teams kunnen en mogen hierop, naast hun trainingen ook hun wedstrijden spelen.

Eenzelfde kunstgrasveld is ook aangelegd op het sportpark de Donk voor de v.v. TGG. Op dit moment beschikken we in 's-Hertogenbosch dus over een drietal rubber-ingestrooide kunstgras voetbalvelden op in totaal 12 voetbal complexen waarmee we enigszins achterblijven bij andere vergelijkbare gemeenten in Nederland.

Hockey

Al veel eerder dan bij voetbal is men bij de hockeysport met de toepassing van volledige kunstgras velden begonnen. Op initiatief van de hockeyvereniging s'-Hertogenbosch zelf werd in 1984 voor de eerste keer in 's-Hertogenbosch een kunstgrasveld aangelegd. De hockeyclub legde het veld zelf aan en de gemeente verstreekte een bijdrage.

In de jaren daarna zijn er vijf kunstgrasvelden met gehele of gedeeltelijke financiële ondersteuning van de gemeente aangelegd. Het betroffen allemaal zand-ingestrooide velden. In 2001 is het eerste zand-ingestrooide kunstgrasveld omgebouwd tot een zgn. volkunststof waterveld. Dit type veld werd op dat moment, en is dat nog, de standaard in het top hockey.

De hockeyclub Rosmalen heeft eenzelfde ontwikkeling meegemaakt. In de loop der jaren hebben zij hun 4 natuurgrasvelden omgebouwd naar 2 zand-ingestrooide kunstgrasvelden. Een veld is geheel door de gemeente gefinancierd en aan het andere heeft de vereniging zelf mee betaald.

De velden van beide hockeyverenigingen zijn in eigendom bij de club. Dat betekent dat zij zelf zorgdragen voor onderhoud van de velden. De huidige 7 kunstgrasvelden in de stad worden door ongeveer 3000 actieve hockeyers gebruikt. Bij beide verenigingen is er een wachtlijst. Om de huidige wachtlijst weg te werken en de te verwachten groei in de toekomst op te vangen is uitbreiding van het aantal hockeyvelden noodzakelijk. Aan de Oosterplas is een uitbreiding met 2,5 veld ruimtelijk inpasbaar. Op sportpark Maliskamp wordt dit jaar er een derde zand-ingestrooid veld aangelegd om de wachtlijst weg te kunnen werken. De ledenontwikkeling lijkt echter zo snel te gaan dat mogelijk in de nabije toekomst een vierde veld gewenst is. Ruimtelijk gezien is, na verhuizing van de golfclub, een vierde veld op Maliskamp goed inpasbaar.

Tennis

Sinds de jaren 90 hebben onze tennisverenigingen een groot aantal van hun gravelbanen omgebouwd tot zgn. all seasons kunstgrasbanen. De tennissport binnen onze gemeente is geheel geprivatiseerd. Dit betekent dat de verenigingen zelfstandig verantwoordelijk zijn voor de aanleg en onderhoud van het gehele tenniscomplex en dus de ombouw zelf hebben betaald. Deze geprivatiseerde situatie legt weliswaar een zware organisatorische en financiële verantwoordelijkheid bij de clubs, maar de clubs weten dit goed in te vullen. Op dit moment is er dan ook geen directe aanleiding om deze geprivatiseerde situatie te veranderen. In deze nota blijft tennis daarom verder buiten beschouwing.

Korfbal

In 2006 is het eerste kunstgras korfbalveld aangelegd binnen het sportcomplex De Groote Wielen. Deze wordt gebruikt door de korfbalvereniging Rodebo. De huidige situatie voldoet goed. Op het korfbalveld is ook belijning voor tennis aangebracht waardoor het veld ook voor recreatief tennis kan worden gebruikt.

Verlichting

Tot op dit moment is de veldverlichting zowel in aanleg, onderhoud als vervanging de verantwoordelijkheid van de vereniging. In de praktijk betekent dit dat alle clubs alleen rondom hun trainingsvelden een verlichtingsinstallatie aangelegd hebben omdat deze velden ook in de avonduren intensief gebruikt worden. De wedstrijd velden van natuurgras zijn minder belastbaar en worden daarom voornamelijk voor wedstrijden gebruikt die overdag en in de weekeinden gespeeld worden. Kunstgrasvelden daarentegen kunnen zowel voor wedstrijden als voor trainingen gebruikt worden en zijn door de hoge belastbaarheid altijd inzetbaar. Veldverlichting wordt daardoor nadrukkelijk een onmisbaar onderdeel van de sporttechnische inrichting van het kunstgrasveld. Op basis van het huidige beleid zijn de veldverlichtingsinstallaties die rondom de huidige drie kunstgrasvoetbalvelden staan (BVV, TGG en Wilhelmina) aangeschaft door de verenigingen.

4. Sportbeleid: “De sportieve kracht van de stad”

In de sportnota “De sportieve kracht van de stad” staat aangegeven dat een goede en sportieve inrichting van de (openbare) ruimte van groot belang is voor een succesvol sportbeleid.

In die visie kunnen de over de stad verspreid gelegen grote sportparken beter uitgenut worden en meer voor de omliggende buurt en wijk betekenen. Door de toegankelijkheid, multifunctionaliteit en herkenbaarheid van het park te verbeteren, kan het sportpark zich ontwikkelen tot een sportpunt. Kunstgras kan bij die ontwikkeling helpen. Om die reden is in de sportvisie ruim baan gevraagd voor de toepassing van kunstgras.

Het belangrijkste argument voor de aanleg van kunstgras sportvelden zijn de intensievere en multifunctionele gebruiksmogelijkheden. Het veld is, met uitzondering bij sneeuw en ijs, altijd bespeelbaar en biedt naast het primaire gebruik voor wedstrijden en trainingen ook de mogelijkheid voor een veelheid van andere sportieve en bewegingsactiviteiten voor buurt, wijk of scholen.

5. Waarom kunstgras

Er zijn verschillende argumenten die pleiten voor de aanleg van kunstgras sportvelden. In principe gelden deze argumenten voor alle soorten kunstgras al zijn tussen de verschillende sporten wel verschillen. Hieronder zijn de belangrijkste argumenten opgenoemd.

Bespelingcapaciteit.

De bespelingcapaciteit van kunstgras is, mits voorzien van veldverlichting, in theorie 24 uur per dag, 7 dagen per week. In de praktijk lijkt een minimaal gebruik van 1200 uur per jaar voor verenigingsgebruik een redelijk uitgangspunt. Dit komt neer op een gebruik van 4 uur per dag op de doordeweekse dagen en 10 uur in het weekend. En dit gedurende 40 weken per jaar. Een natuurgras wedstrijdveld heeft een cultuur technische capaciteit van 300 uur per jaar en kan de hele zomer in verband met het natuurlijke herstel niet gebruikt worden (6 – 8 weken). Cultuur technische capaciteit betekent de belasting die een veld aan kan, zonder dat het kaal gespeeld wordt. De trainingsvelden worden veel meer dan 300 uur bespeeld, soms wel twee tot drie keer zo veel. Deze velden zijn dan ook zwart gespeeld aan het einde van de winter. De velden kunnen dan nog wel gebruikt worden, maar ze zijn niet meer groen. Deze kaal gespeelde velden kunnen zich weer herstellen in de zomermaandag als ze niet mogen worden gebruikt. In september zijn ze dan weer mooi groen.

Mits goed onderhouden, geeft kunstgras een optimale constante kwaliteit gedurende het hele jaar door. Het weer heeft nauwelijks invloed op de bespeelbaarheid van het veld. De regen is dus geen spelbreker meer en het aantal afgelastingen neemt sterk af. Alleen in extreme situaties bij vorst en bij sneeuw, mag het veld niet worden gebruikt.

Een bijkomend voordeel is dat de aanwezigheid van een kunstgrasveld op een complex ook de overbelasting van de andere natuurgrasvelden kan verminderen door bij b.v slechte weersomstandigheden de natuurgrasvelden extra te ontzien en het kunstgrasveld dus extra intensief te gebruiken.

Theoretisch, uitgaande van de belasting in uren, heeft een kunstgrasveld de capaciteit van 4 natuurgrasvelden. In de praktijk ligt dat echter omwille van organisatorische keuzes en beperkingen anders. Vooral de voetbalsport hanteert wedstrijd- en trainingsschema's met een beperkte spreiding van wedstrijden. Binnen de competitierregels is er dan te weinig tijd beschikbaar om alle wedstrijden te laten spelen op een beperkt aantal velden. Zouden die regels aangepast worden dan ontstaat er meer ruimte om die wedstrijden te plannen en kan men met minder velden toe. De voetbalverenigingen die zelf bereid zijn tot een grotere spreiding van wedstrijden, krijgen daarvoor vooralsnog niet de medewerking van de KNVB.

Binnen de hockeysport heeft de aanleg van kunstgras direct geleid tot een herverdeling van trainingstijden en speeltijden met als gevolg een optimaler gebruik van de velden. Kunstgras was (en is) schaars, men wilde toch iedereen laten spelen en daarom heeft de hockeybond de wedstrijdijden verruimd. Op dit moment beschikken we in de gemeente over 7 hockeyvelden waarop wekelijks 3000 hockeyers hun sport beoefenen. Dat zijn 428 spelers per veld. Voor het voetbal beschikken we over 54 velden waarvan 51 natuurgras en 3 kunstgras waarop wekelijks zo'n 5500 voetballers actief zijn. Dit zijn 102 spelers per veld. Dit grote verschil is deels te verklaren door het bredere gebruik van kunstgras bij hockey en deels doordat de hockeysport op een andere manier omgaat met haar planning.

Multifunctioneel gebruik

Een kunstgrasveld is voor veel meer sport- en spelactiviteiten inzetbaar dan alleen voor de sport waarvoor het is aangelegd. Scholen, kinderopvang, welzijnswerk, buurtactiviteiten etc., kunnen gebruik maken van het veld zonder dat het inboet aan kwaliteit. Natuurgrasvelden raken sneller beschadigd en kunnen minder intensief ingezet worden. Het is ook mogelijk om meerdere belijningen aan te brengen op een veld zodat er, net zoals in een sporthal, meerdere sporten hun wedstrijden op kunnen spelen. Een voorbeeld hiervan is het korfbal/tennisveld op sportpark de Grootte Wielen

Ruimere openstelling sportparken

In de sportvisie “de sportieve kracht van de stad” is aangegeven dat er een vergaande openstelling van de gemeentelijke sportparken wordt nagestreefd. Dit versterkt het veelzijdige karakter van het sportpark voor de buurt en wijk. Het biedt een uitbreiding aan de (sportieve) recreatiemogelijkheden voor de inwoners. De invulling van deze extra uren kan door de sportvereniging worden ingevuld. Hierbij wordt gedacht aan een doelstelling van een extra gebruik van 300 uur per jaar. Dat is een extra bezetting van 7,5 uur per week gedurende 40 weken boven op de reguliere verenigingsactiviteiten. We willen met de verenigingen afspraken te maken over de wijze waarop deze doelstelling ingevuld kan worden. Doordat ook derden een beroep kunnen doen op het gebruik van de kunstgrasvelden buiten de verenigingsuren vraagt dit een flexibele opstelling van de vereniging. Derden zijn namelijk afhankelijk van hun medewerking bij het gebruik van het complex. Over openingstijden, sleutelbeheer en verantwoordelijkheid bij eventuele schades dienen vooraf goede afspraken te worden gemaakt.

Ruimtebesparing.

Een kunstgrasveld kan zowel als wedstrijdveld als trainingsveld fungeren. Daar waar een trainingsveld en een wedstrijdveld vervangen wordt door 1 kunstgrasveld ontstaat er een besparing van ongeveer 8000m² (oppervlakte van een voetbalveld). Indien een kunstgrasveld wordt aangelegd ter vervanging van drie natuurgras velden is dat uiteraard het dubbele.

De aanleg van kunstgras bespaart dus ruimte. Die ruimtewinst kan op verschillende manieren ingezet worden:

- Het realiseren van capaciteitsuitbreiding binnen de bestaande oppervlakte van een complex.
- Ruimte voor het creëren van een breder sportaanbod op de betreffende locatie, b.v door andere sportvoorzieningen toe te voegen.
- Ruimte voor samenwerking met andere verenigingen door het creëren van extra capaciteit.
- Het herbestemmen van de vrijkomende ruimte voor andere maatschappelijke activiteiten die enige samenhang hebben met de sportactiviteiten (onderwijs, gezondheid, maatschappelijk werk, etc.)
- Herbesteding van vrijkomende ruimte voor andere niet sport gerelateerde doeleinden (wonen, bedrijvigheid, etc.)

Kostenvergelijking kunstgras en natuurgras

De aanleg van een kunstgrasveld vergt een aanzienlijk hogere investering dan van een natuurgrasveld. Afhankelijk van het type kunstgrasveld bedragen de aanlegkosten ongeveer het drievoudige ten opzichte van een natuurgrasveld. Wordt een natuurgrasveld na 10 jaar gerenoveerd, dient een kunstgrasveld gemiddeld na 12 – 15 jaar vervangen te worden.

Er is een verschil in aanschafprijs tussen de verschillende typen kunstgras, maar ook tussen de verschillende sporten. De kosten voor aanleg van een Hockey kunstgrasveld (prijsspeil 2008) **inclusief** bijbehorende sporttechnische inrichting, afrastering en trainingsverlichting maar **exclusief** eventuele noodzakelijke kleedaccommodatie bedraagt gemiddeld € 360.000,- voor een zand-ingestrooid veld (breedte sport hockey) en € 600.000,- voor een zogenaamd waterveld dat nodig is voor tophockey.

Voor voetbal is de gemiddelde prijs voor een rubber-infill kunstgrasmat ongeveer € 415.000--

Voor de hockey kunstgrasvelden is er door de jaren heen voldoende ervaring opgedaan met de technische levensduur te kunnen bepalen. De zand-ingestrooide velden gaan gemiddeld 12 jaar mee en de watervelden ongeveer 10 jaar. Bij het voetbal gaan de technische ontwikkelingen zo snel dat er voor de nieuwe generatie kunststof grasmatten nog onvoldoende ervaringsgegevens voorhanden zijn om met zekerheid de levensduur te kunnen vaststellen. Met het verstrijken van de jaren wordt pas echt duidelijk of de door de fabrikanten opgegeven levensduur ook kloppen.

Het onderhoud van kunstgras vraagt om een geheel andere aanpak dan het onderhoud van natuurgras. De grasmaaier wordt vervangen door borstels en veegmachines. Op basis van, de weliswaar nog redelijk beperkte ervaring met het onderhoud van rubber-ingestrooide voetbalkunstgrasvelden, gaan we van de veronderstelling uit dat de kosten voor onderhoud redelijk overeenkomen met die van zand-ingestrooide velden. Het onderhoud van een volkunststof waterveld zoals gebruikt wordt voor top hockey is duurder in onderhoud. Tengevolge van weersomstandigheden kunnen daarvoor de onderhoudskosten namelijk aanzienlijke toenemen door o.a. algengroei.

Indien we de investeringskosten en de onderhoudskosten van een voetbalveld omrekenen naar een jaarlijkse exploitatielast dan blijkt dat de totale kosten van 2 natuurgrasvelden ongeveer overeenkomen met die van één kunstgrasveld exclusief kleedaccommodatie en trainingsveldverlichting. De jaarlijkse lasten (kapitaallasten en onderhoudskosten) van een kunstgrasveld bedragen € 36.000,- en die van een natuurgrasveld € 16.000,-. Op het moment dat een kunstgrasveld dus de capaciteit van meer dan twee velden vervangt, wordt kunstgras dus goedkoper. Omgerekend naar gebruiksuren kan de volgende vergelijking worden gemaakt: een natuurgrasveld dat 300 uur per jaar gebruikt wordt (zijnde de cultuurtechnische belastbaarheid) kost € 53,- per uur. Een kunstgrasveld dat 1200 uur per jaar gebruikt wordt kost € 30,- per uur. Dus bij voldoende intensief gebruik is een kunstgrasveld goedkoper.

Milieu-aspecten kunstgras

Het afgelopen jaar is er een landelijke discussie geweest over de mogelijk negatieve gezondheidsaspecten van de rubber infill bij kunstgras voetbalvelden. Uit onderzoek is gebleken dat de gezondheidsrisico's voor de geregelde gebruiker zeer beperkt zijn. Inmiddels zijn er wel vervangende infill producten op de markt met dezelfde sporttechnische eigenschappen. De snelle ontwikkelingen op dit gebied worden gevolgd om op het moment van aanleg te kunnen bepalen welke type infill product het beste past.

Het restproduct dat vrijkomt bij vervanging van het kunstgras is op dit moment nog milieu belastend. Aan de verwerking zijn hoge kosten verbonden. Er wordt onderzoek gedaan naar goedkopere verwerkingsmethoden waarbij de belasting van het milieu wordt geminimaliseerd door hergebruik van mat en infill materialen.

Samengevat: voor- en nadelen kunstgras

De voordelen van kunstgras:

- het hele jaar door een constante kwaliteit
- nauwelijks weersafhankelijk
- hogere gebruiksintensiteit.
- Multifunctionaliteit.
- ruimtebesparing
- lagere kosten per uur bij 1200 uur gebruik per jaar.

De nadelen van kunstgras:

- hogere initiële investeringslasten;
- de huidige milieueffecten van verwerking van het restproduct bij vervanging
- andere gebruikseigenschappen.

6. Beleidslijnen voor de aanleg kunstgrasvelden

Criteria aanleg

De genoemde voordelen maken de keuze voor kunstgras voor de hand liggend. Maar op basis van welke criteria bepaal je waar en wanneer je een kunstgrasveld aanlegt? De onderstaande elementen zijn voor ons leidraad bij het besluit tot aanleg van een kunstgrasveld:

- Er sprake is van een structureel capaciteitstekort aan wedstrijd- en trainingscapaciteit en er zijn in de nabije omgeving geen mogelijkheden om dat capaciteitstekort door medegebruik op te lossen;
- Het nieuwe kunstgrasveld wordt tenminste 1200 uur per jaar ingezet voor verenigingsgebruik;
- De vereniging is bereid het veld ook voor andere, niet verenigingsactiviteiten in te zetten;
- Het sportcomplex krijgt door de aanleg van kunstgras een beter ruimtegebruik en er ontstaat ruimtewinst voor een andere (sport)bestemming.

Bij de aanleg van een kunstgrasveld verwachten we van de sportvereniging dat zij bereid zijn om het sportcomplex ook voor buurt en wijkactiviteiten open te stellen. Door activiteiten te ontwikkelen in samenwerking met bijvoorbeeld het onderwijs, buurt en wijk, welzijns- en gezondheidsinstellingen wordt de multifunctionaliteit van het kunstgras beter benut.

Om de capaciteit van een sportcomplex te berekenen gebruiken we nog steeds de landelijk geldende normen zoals die door de VNG gehanteerd worden. De werkwijze die we daarbij hanteren ligt ook vast in de door de gemeenteraad in 2002 vastgestelde beleidsnota voetbalvelden (02.0733). Deze werkwijze voor de capaciteitsberekening blijven we ook in de toekomst hanteren.

Verlichting kunstgrasvelden

Om in de avonduren in de winterperiode ook gebruik te kunnen maken van de kunstgrasvelden is verlichting noodzakelijk. Tot nu toe is veldverlichting door de verenigingen zelf aangelegd. Gezien het streven naar optimalisering van gebruik van de velden is verlichting een basisvoorziening die bij de aanleg van een kunstgrasveld hoort. Het voorstel is daarom om naast het veld, hekwerk en kleedkamers (indien relevant) ook de veldverlichting te rekenen tot de sporttechnische basis inrichting. Dit betekent dat indien de gemeente een kunstgrasveld aanlegt zij ook zorg draagt voor de aanleg van een trainingsverlichtingsinstallatie.

Ten aanzien van de veldverlichting stellen we voor dat:

- De gemeente investeert in de initiële aanschaf en de vervanging van veldverlichting rond kunstgrasvelden en dat te doen op basis van de afspraken dat:
- De gemeente investeert op het niveau voor trainingsveldverlichting conform de daarvoor door de diverse sportbonden vastgestelde normen.
- De vereniging kan de veldverlichting, indien door haar gewenst, voor eigen rekening opwaarderen naar wedstrijdniveau.
- In de gevallen waar het kunstgrasveld wordt aangemerkt als hoofdveld en er in het reguliere wedstrijdschema van de organiserende nationale bond ook avondwedstrijden worden opgenomen, wordt het kunstgrasveld voorzien van wedstrijdverlichting die voldoet aan de daarvoor vastgestelde minimale normen van de betreffende bond;

- De vereniging na oplevering verantwoordelijk is voor het onderhoud van de totale lichtinstallatie tot minimaal het einde van de vooraf afgesproken levensduur;
- Alle jaarlijkse netwerk-, vastrecht- en energiekosten voor rekening van de vereniging zijn.
- Daar waar nu al lichtinstallaties staan die eerder al door verenigingen zijn aangeschaft deze pas te vervangen voor rekening van de gemeente als vervanging om technische redenen noodzakelijk is.

Op dit moment hebben de 3 voetbalverenigingen (BVV, TGG en VV Wilhelmina ieder een) en de 2 hockeyverenigingen (HC 's-Hertogenbosch drie en HC Rosmalen twee) eigen lichtinstallaties rond hun kunstgrasvelden.

Voetbal

De afspraken over het onderhoud van de sportvelden verschillen tussen de sporten in onze stad. De hockeyvelden worden al sinds jaar en dag door de clubs zelf onderhouden. Zij ontvangen daarvoor geen vergoeding, maar betalen ook geen huur omdat ze de velden in eigendom hebben. Op een uitzondering na (OSC '45) worden alle voetbal-, korfbal, honk en softbal en atletiekvelden onderhouden door de gemeente. De verenigingen betalen een huur voor de velden. Dit is een historisch gegroeide huur waarvan de hoogte geen relatie heeft met de onderhoudskosten (het gesubsidieerde tarief)

Met het onderhoud van rubber ingestrooide voetbalvelden is in onze gemeente, maar ook elders in de wereld nog maar relatief kort ervaring opgedaan. Mede omwille daarvan, maar ook om de leverancier van het kunstgras langere tijd verantwoordelijk te houden voor de kwaliteit van zijn product, verplichten wij hem om de eerste 8 jaar het volledige onderhoud van het kunstgrasveld te verzorgen.

Ten aanzien van het onderhoud stellen wij voor om het onderhoud van de rubber ingestrooide voetbalvelden de komende jaren voorlopig nog door de gemeente te laten verzorgen en daarvoor een gebruiksvergoeding in rekening te brengen bij de voetbalverenigingen. Op basis van opgedane ervaringen kan op een later tijdstip deze werkwijze heroverwogen worden.

Hockey

Zowel bij de hockeyclub 's-Hertogenbosch als bij MHC Rosmalen is er een uitbreiding van de veldcapaciteit gewenst om de groei van het aantal leden op te kunnen vangen. In de begroting 2009 zijn investeringsmiddelen opgenomen voor de aanleg van een 6^e hockeyveld aan de Oosterplas en is er vorig jaar een veldverlichtingsinstallatie aangelegd op veld 4 en 5 . Voor de MHC Rosmalen zijn middelen beschikbaar voor de aanleg van het derde kunstgrasveld. Wij verwachten dit jaar nog dat extra veld te kunnen aanleggen.

Wij stellen voor om de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de hockeyvelden bij de beide hockeyverenigingen te laten. Zij hebben de afgelopen periode aangetoond dat goed te beheersen en in ruil daarvoor af te zien van het innen van de gebruiksvergoeding.

Overige sporten

Voor de overige sporten waarbij het spelen van wedstrijden op kunstgras is toegestaan zal in de toekomst daar waar mogelijk kunstgras worden toegepast. Daarbij zal bekeken worden in welke mate een optimaal rendement uit het gebruik van het kunstgras behaald kan worden. In de meeste gevallen zal de gemeente verantwoordelijk zijn voor de aanleg, de vervanging en het onderhoud van de velden waarvoor zij een gebruiksvergoeding bij de vereniging in rekening zal brengen.

Uitbreiding kleedaccommodatie

Wanneer er sprake is van een uitbreiding van het aantal wedstrijd velden zal daar waar nodig ook de was- en kleedcapaciteit worden uitgebreid conform de huidige gehanteerde norm van 2 kleedkamers per wedstrijd veld. De was- en kleedaccommodatie kan eventueel uitgebreid worden met teamlockers waarmee het gebruik van de kleedcapaciteit en daarmee ook van het gebruik van de aanwezige wedstrijdcapaciteit van de velden geoptimaliseerd kan worden.

Huur kunstgrasveld

Door de gemeenteraad zijn in 2005 de tarieven voor kunstgras voetbalvelden vastgesteld. Het huidige tarief bedraagt €6305,- (prijspeil 2009) per kunstgrasveld per jaar.

De onderbouwing van dit tarief is:

- Een kunstgrasveld wordt gebruikt zowel als wedstrijd en als trainingsveld;
- Een kunstgrasveld wordt minimaal 1200 uur per jaar gebruikt voor verenigingsactiviteiten
- Het veld wordt voorzien van een veldverlichtingsinstallatie;
- kunstgras biedt veel meer gebruiksmogelijkheden. Het is een stimulans voor de verenigingen om het veld ook voor andere activiteiten in te zetten/verhuren. De huidige gebruiksovereenkomst biedt mogelijkheden tot onderverhuur van de sportvelden.

Wij stellen voor om het huidige huurtarief te handhaven .

7. Conclusie:

De in deze nota aangegeven criteria worden gehanteerd om een besluit tot aanleg van kunstgras voor te bereiden. Hierbij draagt de gemeente zorg voor aanleg, onderhoud en vervanging van veld, kleedkamers en veldverlichting. De veldverlichtingsinstallaties rondom bestaande kunstgrasvelden die door de vereniging zelf zijn aangeschaft worden pas voor rekening van de gemeente vervangen als dat om technische redenen noodzakelijk is. Op basis van het voorgestelde beleid zal uitbreiding en vervanging van velden inclusief de sporttechnische inventaris van de beide hockeycomplexen een verantwoordelijkheid worden van de gemeente. De hockeyvereniging blijft verantwoordelijk voor het onderhoud van de velden en de verlichting. Er worden afspraken gemaakt met de sportverenigingen over de inzet van het complex voor onder andere wijk-, buurt-, welzijns- en onderwijsactiviteiten. De financiële middelen die nodig zijn om het benodigde kunstgras aan te leggen worden onderdeel en dus meegewogen in het jaarlijkse begrotingstraject.
